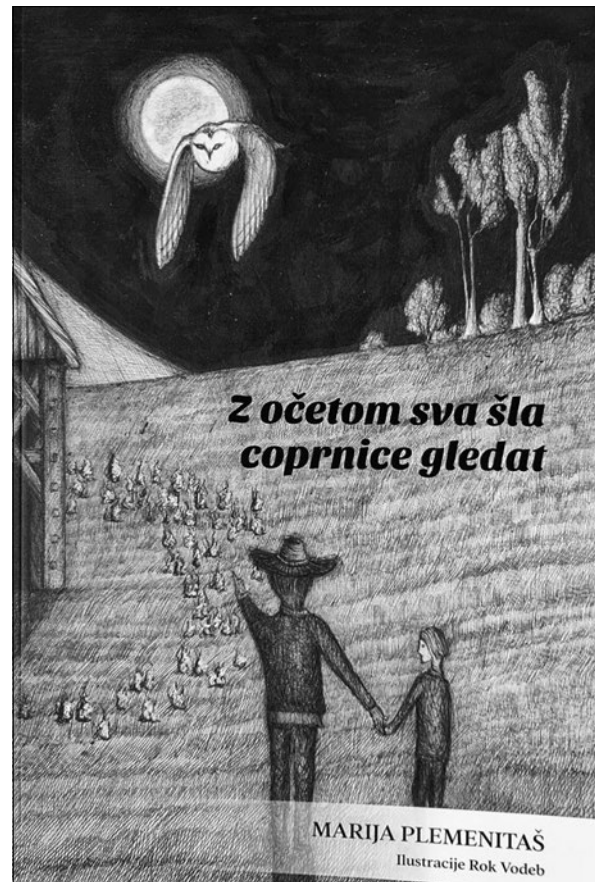

Coprnice in coprnjaki

Marija Plemenitaš, *Z očetom sva šla coprnice gledat*. Šentjur: Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, Območna izpostava in Literarno društvo, 2023. 75 strani.

Z očetom sva šla coprnice gledat je knjiga Marije Plemenitaš, v kateri so zbrane pripovedke, ki so si jih pripovedovali na Kozjanskem v prejšnjih generacijah ob kmečkih kolektivnih opravilih, tematsko pa so vezane na manj ali slabo razumljeno dogajanje v naravi. Gre za nadaljevanje avtoričinega interesa za lokalno zgodovino Dobja pri Planini, majhnega kraja v osrčju Kozjanskega. Plemenitaševa je tako izdala knjigo *Zgodbe s Handila, Legenda o nastanku Dobja*, ob stoti obletnici začetka prve svetovne vojne pa še pisma svojega dedka babici ob njegovi mobilizaciji in odhodu celjskega polka v Galicijo (*Ljuba moja Mici*).

Knjiga, ki je opremljena z ilustracijami, ponuja zbir pripovedi lokalnih informatorjev, zbranih na jesen življenja generacije, ki se je formirala na začetku 20. stoletja, ko je praznoverje obstajalo vzporedno z etabliranim krščanskim svetovnim nazorom. Mestoma je celo prišlo do sinteze praznoverja in družbene morale, o čemer pripoveduje zgodba o znašanju moža nad ženo zaradi promiskuitete pred sklenitvijo njune zakonske zveze. Zapisane zgodbe govorijo o težavnem sprejemanju drugačnosti, predvsem v potencirani obliki (izjemna lepota in njeno nasprotje - izstopajoča grdota ali deformiranost), ter »sproščanju« napetosti z izživljanjem nad substituti coprnic in coprnjakov: to je nad živalmi. Pripovedi so dejansko katalog izživljanja nad kmetačami in mačkami. V knjigi pa lahko najdemo tudi simpatične razlage o še danes uporabljeni frazi

»so te zmešale čarovnice« za napačno nameščeno obleko ali obutev na vse zgodaj. Pomemben element je tudi eksistenčna beda ljudi, kar v pripovedih predstavlja motiv kraje mleka ponoči. Na eni stran je izražen strah pred izgubo mlečnosti krav – pomembnega, bogatega in rednega vira hrane – ob tem pa tudi drzne nočne tatvine mleka.

Sveta, ki je upodobljen v pripovedkah ni več, saj je modernizacija – vključno z izobraževanjem – odpravila oblike druženja ob kolektivnih kmečkih opravilih, grdo ravnanje z živalmi pa je postalo družbeno nesprejemljivo, ampak določene predstave, izvirajoče iz negotovosti, so preživele. Predstave o coprnicah in coprnjaki torej še zmeraj poganjajo strahovi, domišljija in stimulansi.

Željko Oset